

מיאמר מרדכי

ע"פ פסקי השולחן ערוך למרן רבי יוסף קארו ז"ל ורמ"א ז"ל
וע"פ פסקי האר"י הקדוש ז"ל
כפי שמובאים ב"בן איש חי", "כף החיים", "משנה ברורה" ועוד
לאשכנזים ולספרדים

על פי פסקי מרן הראשון לציון
הרה"ג מרדכי אליהו זצוק"ל

מהדורה שלישית - התשע"א
עיה"ק ירושלים תובב"א

אַרבע פּרשיות

- א.** יש ארבע שבתות בחודש אדר וסמוך לו שקוראים בשני ספרי תורה כל שבת: שקלים, זכור, פרה והחודש. ובירושלים בשנה שחל בה "פורים המשולש" יקראו בשני ספרי תורה חמש שבתות רצופות. כי ב"פורים המשולש" בשבת קוראים גם "ויבא עמלק".
- ב.** קוראים פרשת "שקלים" לפני ראש חודש אדר או בראש חודש. פרשת "זכור" לפני פורים. פרשת "פרה" אחרי פורים של כרכים. פרשת "החודש" שבת לפני ראש חודש ניסן או בראש חודש ניסן. (וסימן להפסקות "זטו בו דד ובי", היינו ר"ח אדר יכול לחול רק בימי זבד"ץ שהם שבת, שני, רביעי וששי. האות הראשונה מציינת את היום בשבוע שבו חל ראש חודש ושאר האותיות את תאריכי החודש שבהם תהיה ההפסקה, למשל "זטו" ר"ח בשבת מפסיקים בט"ו בחודש).
- ג.** הגבאי חייב לגלול את הספר תורה השני לקריאות האלה לפני התפילה, כדי לא להטריח את הציבור בשעת הקריאה.
- ד.** יש קהילות אשכנז המוסיפים "יוצרות" ופיוטים בשבתות אלה. (רמ"א ס"ל סח. משנ"ב תרפה ס"ק ב).

שבת שקלים

- ה.** כתוב במשנה (מגילה כט:): "ראש חודש אדר שחל להיות בשבת - קורין בפרשת שקלים". ובגמרא: "תנן התם. באחד באדר משמיעין על השקלים. אמר רבי טבי אמר רבי יאשיה: דאמר קרא (במדבר כ"ח): 'זאת עלת חודש בחדשו'. אמרה תורה: חדש והבא קרבן מתרומה חדשה". וכך אומר רש"י: "קורין בפרשת שקלים - להודיע שיביאו שקליהם באדר", וכל זה כדי שיביאו שקליהם שיכינו אותם לבית המקדש. אע"פ שהסכום לא גדול, סה"כ עשרה גרם כסף טהור, כיון שמזה קונים קרבנות שמקריבים כל השנה, שמכפרים על כלל ישראל, יש על זה יצה"ר גדול. לכן מודיעים לאנשים חודש מראש להכין את הכסף לתרומה זו. ואם אדם לא שילם - ממשכנים אותו בעל כורחו. ועיין רמב"ם שקלים פ"א הלכה ט, יז.

- ו. לפי רש"י, קוראים בתורה פרשת שקלים בימינו כמו שקראו בזמן בית המקדש להזכיר על חובת השקלים. ואנו קוראים שקלים כ"זכור" לקריאה שהיתה בזמנם. לפי דעת הלבוש והמשנה ברורה (במשנ"ב תרפ"ב ס"ק ב): "ואנו משלמין פרים שפתינו בקריאת הפרשה של 'כי תשא' דכתיב בה עניין השקלים". אנו לא יכולים לתרום שקלים ממש למקדש לכן אנו קוראים בבחינת "ונשלמה פרים שפתינו". (ועיין למקראי קודש עמוד עו בהערות שם).
- ז. בשבת שלפני ר"ח אדר הסמוך לניסן מוציאין שני ספרים. מנהג הספרדים לקרוא בראשון שבעה עולים בפרשת השבוע, ואומרים חצי קדיש, והמפטיר קורא בספר שני פרשה ראשונה של "כי תשא", עד "לכפר על נפשתיכם", ואומרים חצי קדיש פעם שנייה ומפטירין "ויזכרות יהודע". ומנהג האשכנזים לומר קדיש פעם אחת בסיום הקריאה בספר הראשון וכשאומרים אותו מניחים את שני ספרי התורה על הבמה.
- ח. אם חל ר"ח אדר בשבת מוציאין שלושה ספרים. בראשון קורין שישה עולים ואין אומרים קדיש. (ואם קראו ז' עולים אומרים קדיש). ובשני קורא השביעי בפרשת ר"ח "וביום השבת" עד "ונסכו" ואומרים חצי קדיש. והמפטיר קורא בשלישי בפרשת "כי תשא", ואומרים חצי קדיש. ומנהג האשכנזים כדלקמן.
- ט. מפטירין "ויזכרות יהודע". ואומרים פסוק ראשון ופסוק אחרון של הפטרת שבת ור"ח "כה אמר ה' השמים כסאי". מנהג האשכנזים לא להוסיף פסוקים בהפטרה.

שבת זכור

- י. המשנה במסכת מגילה (כט) כותבת שצריך לקרוא פרשת "זכור" סמוך לפורים כדי לסמוך את מחיית עמלק למחיית המן ולשון רש"י שם, כדכתיב: "הימים האלה נזכרים ונעשים".
- יא. מוציאין ב' ספרים וקורין בראשון שבעה עולים בפרשת השבוע, ואומרים חצי קדיש, והמפטיר קורא בספר שני "פרשת זכור" ואומר חצי קדיש, ומפטירין "פקדתי" וכו'. ומנהג הספרדים להוסיף לפני כן פסוק "ויאמר שמואל", וגומרין התפילה כשאר שבתות. ומנהג האשכנזים לומר קדיש פעם אחת וכשאומרים אותו מניחים את שני ספרי התורה על הבמה. וש"ע תרפ"ב ס"ע ב.

יב. פרשת זכור חייבים לקראה מדאורייתא (ש"ע שם סעי' ז), ויש אומרים שפרשת פרה גם כן חיובה מהתורה, ולכן יזהר הקורא לקראה בקול רם כדי שישמעו כל הקהל ויכוונו לצאת ידי חובה וגם הש"ץ יכוון להוציאם ידי חובתם. וטוב להכריז על כך. (ויש נוהגים לומר "לשם יחוד" מיוחד לזה - עיין בה"ח תרפה ס"ק לג).

יג. טוב לקרוא בספר התורה הכשר והמהודר שיש בבית הכנסת. וטוב שכל אחד ואחד ישתדל לשמוע קריאת פרשת זכור בספר תורה ובניגון לפי מנהג עדתו. ובדיעבד יוצאים ידי חובה בכל ספרי תורה ובכל סוגי הקריאות.

יד. יש אומרים שנשים פטורות מקריאת "זכור", וכך נהגו הספרדים. ואם באות לשמוע יחשבו בליבן שהן לא מקבלות עליהם כנדר. ויש אומרים שנשים חייבות, וכך נהגו חלק מהאשכנזים. (כה"ח שם ס"ק ל. עיין תול"ש קפז).

שבת פרה

טו. בשבת שקודם שבת האחרונה של אדר (ואם חל ר"ח ניסן בשבת אז בשבת האחרונה של אדר) מוציאים שני ספרים. בראשון קורין ז' עולים, ואומר חצי קדיש, והמפטיר קורא בספר שני פרשת "זאת חקת התורה". ואומרים חצי קדיש, ומפטירין ביחזקאל פרק לו "בן אדם בית ישראל" וגו'. ומנהג האשכנזים לומר קדיש פעם אחת בסיום הקריאה בספר הראשון, וכשאומרים אותו מניחים את שני ספרי התורה על הבמה. (ש"ע שם סעי' ג).

שבת החודש

טז. בשבת שלפני ר"ח ניסן מוציאים שני ספרים. בראשון קורין שבעה עולים בפרשת השבוע, ואומרים חצי קדיש, והמפטיר קורא בספר שני בפרשת בא "החדש הזה לכם", ואומרים חצי קדיש, ומפטירין ביחזקאל פרק מה, יח "בראשון באחד לחדש". ומנהג האשכנזים לומר קדיש פעם אחת, וכשאומרים אותו מניחים את שני ספרי התורה על הבמה. (ש"ע שם סעי' ד).

יז. אם חל ערב ראש חודש ניסן בשבת מנהג הספרדים להוסיף פסוק ראשון ופסוק אחרון מהפטרת "מחר חודש".

יח. אם חל ראש חודש ניסן בשבת מוציאין שלושה ספרים. בראשון קורין שישה עולים בסדר היום ולא אומרים קדיש, ואם עלו שבעה, אומר חצי קדיש ועיין חק"ל, ובספר השני קורא השביעי בפרשת ר"ח "וביום השבת" עד "ונסכו" ואומרים חצי קדיש, ובשלישי קורא המפטיר בפרשת "החודש הזה לכם", ואומר חצי קדיש, ומפטירין "בראשון באחד לחדש", ואומר פסוק ראשון ופסוק אחרון של הפטרת שבת ור"ח "כה אמר ה' השמים כסאי". מנהג האשכנזים כדלעיל.

קדיש אחרי קריאה בתורה

יט. שני ספרים - כשמוציאין שני ספרים, בספר הראשון קוראין שבעה עולים בפרשת השבוע, אומרים חצי קדיש, המפטיר קורא בספר שני בפרשת שקלים או זכור או פרה או החודש או פרשת שבת ור"ח או שבת וחנוכה. ואומרים שוב חצי קדיש. ועיין בה"ח סי' תרפד ס"ק יט וסי' קמו ס"ק מד. והאשכנזים ברובם נוהגים כשיש שני ספרי תורה כדלקמן: מביאים ספר ראשון לתיבה, קוראים בו שבעה עולים, סוגרים את הראשון, מביאים ספר תורה שני לבימה ואומרים חצי קדיש כששניהם על הבמה, ואח"כ קוראים בשני ואומרים הפטרה.

כ. שלושה ספרים - כשמוציאים שלושה ספרים יש שתי אפשרויות: **א.** קוראין בראשון ששה עולים, ואין אומרים קדיש, בשני קורא השביעי בפרשת ר"ח "וביום השבת" עד "ונסכו", ואומרים חצי קדיש, והמפטיר קורא בספר השלישי את פרשת שקלים או החודש. ואומרים חצי קדיש. **ב.** אם קראו ז' עולים בספר הראשון - אומרים קדיש גם אחרי הקריאה בו, כך שבסך הכל אומרים ג' פעמים קדיש אחרי כל ספר. (הריב"ש ואבודרהם ועיין מג"א שם ס"ק יב וכה"ח שם ס"ק מד, ולאפוקי מה שכתב נתיבי עם סי' רפב).

כא. האשכנזים נוהגים שכשיש שלושה ספרים לקרוא ששה עולים לספר הראשון, מגביהים ס"ת ראשון וגוללים אותו ואחר כך פותחים ס"ת שני וקוראים בו, מביאים את ספר התורה השלישי לבימה, מניחים אותו ליד הספר השני, אומרים חצי קדיש, מוציאים מהבימה את הספר השני, נשאר ספר שלישי וקוראים בו. (עיין מש"ב קמו ס"ק כז ולדעת מג"א).

כב. בשבת שמוציאים ג' ספרי-תורה, כגון: שבת וראש חודש אדר שהוא גם שבת "שקלים", או שבת וראש חודש ניסן שהוא גם שבת "החודש", או

בשבת ראש חודש וחנוכה, או בשמחת תורה מוסיפים הספרדים: מי לא יראך מלך הגוים כי לך יאתה, כי בכל-חכמי הגוים ובכל-מלכותם מאין כמוך. מאין כמוך ה', גדול אתה וגדול שמך בגבורה. וה' אלהים אמת, הוא-אלהים חיים ומלך עולם, מקצפו תרעש הארץ ולא-יכילו גוים זעמו. אתוהי כמה ברבין ותמהוהי כמה תקיפין, מלכותה מלכות עלם ושלטנה עס-דר ודר. אחר כך מוסיפים שמע ישראל, ה' מלך, ואנא ה'. ונהגו כעת לומר כן גם לא רק בירושלים אלא בכל הארץ וגם בחו"ל. ועיין במנהגי בית אל סע' ו, הקדמה לספר דברי שלום חלק הקבלה).

הפטרה מיוחדת עם ראש חודש

כג. בארבע פרשיות אלו מפטירין הפטרה הקשורה לשקלים או זכור או פרה או החודש. וכשחל בשבת שקלים גם ראש חודש - אומרים פסוק ראשון ופסוק אחרון של הפטרת שבת ור"ח "כה אמר ה' השמים כסאי". ועיין ב"י ס'י תכה ומובא בכה"ח שם ס"ק יא וס"ק כב).

כד. על הוספת הפסוקים הנ"ל חלק הרמ"א ואמר לא לעשות כן (שם סע' ג, כיון שאמרה הגמרא (מגילה): "אין מדלגים מנביא לנביא" - וכך נוהגים האשכנזים. ועיין בשו"ע ס'י קמד סע' א וסע' ב מתי מותר לדלג מנביא לנביא ושם בכה"ח ס"ק י, יא).

הפטרה בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום

כה. בשבתות אלו יש אומרים שאחרי "שנים מקרא ואחד תרגום" בארבע פרשיות יקרא הפטרה דארבע פרשיות, דהיינו בשקלים, בזכור, פרה, החודש יקרא את ההפטרה השייכת להם ולא הפטרת השבוע (משנ"ב רפה ס"ק ב). אמנם לפי דעת כף החיים: קורא את ההפטרה של אותו השבוע. (עיין בה"ח ס'י רפו ס"ק לו).

שבעה באדר

כו. מכיון שז' באדר הוא יום פטירת משה רבינו ע"ה יש נוהגים ביום זה לעשות תענית ובמוצאי התענית הילולה ושמחות. ויש סדר לימוד מיוחד למרן רי"ח זיע"א ללילה זה. ובמיוחד נוהגים בכך אנשי חב"ד קדישא עצמים ביום ז' באדר ובמוצאי התענית עושים סעודה חשובה כיון שהם

עושים תמיד חסד למתים וזה כמו שה' עשה חסד של אמת למשה רבינו שקבר אותו בגיא מול בית פעור ביום זה.

כז. המתענה בז' באדר באופן קבוע ופעם אחת צם יום שלם גם כשחל ביום שישי - תמיד יצום כך גם ביום שישי. אך לכתחילה לא יקבל על עצמו לצום באופן קבוע בז' באדר ביום שישי אלא יתפלל ערבית בערב שבת מוקדם, ויאכל מוקדם אפילו לפני השקיעה. מנהג החברה קדישא של האשכנזים לקרוא "ויחל" לאלה שצמים, אבל בני עדות המזרח אין נוהגים להוציא ס"ת אפילו אם יש עשרה שצמים. (ועיין לכה"ח סי' תקסו ס"ק כז).

מחצית השקל

א. מחיר מחצית השקל - טוב לתת ערך של חצי שקל דהיינו מחיר עשרה גרם כסף ממש עם מע"מ, וצריך לחשב כל שנה לפני פורים את ערך השקלים (בתשס"ב 14 ש"ח). ואם יש לו מטבע ממש של כסף - הנה מה טוב. ובדיעבד אפשר לתת מטבע שנקראת חצי כגון "חצי שקל" של ימינו שלא שווה הרבה אבל יש בה זכר למחצית השקל. (משנ"ב. הגר"א שם ועיין לכה"ח שם ס"ק כ ולקונטרס היחיילי שם).

ב. בהלכות פורים הביא הרמ"א בעניין זה כמה מנהגים: "יש אומרים שיש ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, זכר למחצית השקל" שהיו נותנין באדר. ומאחר ששלוש פעמים כתוב תרומה בפרשה, יש ליתן ג' חצאים גדולים". והקשו עליו, ע"כ הנהיג הגר"א לתת רק מטבע של חצי זהב וכו' פעם אחת. (סימן תרצד ס"ק כג שלא ראו זה את זה, עיין כה"ח שם ממעשה רב את רלב וביאור הלכה שם).

ג. זמן הנתינה - כתב הרש"ש לתת מחצית השקל בליל פורים קודם מנחה. (בסידור הרש"ש ועיין לכה"ח שם ס"ק כה, כו). וכך כתב ברמ"א: "ויש ליתנו בליל פורים קודם שמתפללים מנחה (מהרי"ל), וכן נוהגין בכל מדינות אלו". ויש נותנים בשחרית קודם קריאת המגילה (מג"א שם ומובא במשנ"ב שם). אך הספרדים בירושלים נהגו לתת אחרי מנחה של התענית לפני ערבית. ולמה בזמן זה? כדי להקדים שקלים לקריאת מגילה.

ד. אם לא נתן לפני מנחה - יתן אחריה. ואם לא נתן אחריה - יתן בכל זמן שאפשר, ואפילו למחר או אחרי פורים ולא כמו משלוח מנות או מתנות לאביינים שאם עבר פורים אין לו תקנה, רק יזדרז ליתן לפני ר"ח ניסן. ואפילו עבר יתן אחר כך.

ה. לא לאחר נדרים - בשו"ע (יו"ד סי' רג סע' ב ועיין לבאר הגולה שם ולבאר היטב שם ובא"ח ראה ש"ש א) מביא מה שכתוב בגמרא כי מי שמאחר את נדבתו שאמר ליתן "פנקסו נפתחת". יש בזה כמה פירושים: יש אומרים שזה הפנקס שכותבים בו כל העבירות שעשה עם המצוות שלו. ויש אומרים שמדקדקים במעשיו אם הם כדאי להגן עליו (בא"ח). ובמקרה זה הרבה מקטרגים יהיו

עליו. ויש אומרים שפותחים את הפנקס שעוונותיו כתובים בו לשלם לו כמעשיו. ומכאן ילמד אדם להזדרז לשלם נדרו מיד, כדי שלא יבוא לידי סכנה ח"ו.

ו. **לומר "זכר"** - אם אמר: "זה מחצית השקל" ולא אמר: "זכר למחצית השקל" לא יהיה הקדש כיון שלא כיון לבית המקדש. אעפ"כ כתב בשו"ע (וי"ד סי' רנח סעיף א) שלא יאמר אדם: "סלע זה להקדש" כי יש במשמעות דבריו הקדש לבית המקדש אלא יאמר: "שקל זה לצדקה" שכוונתו ברורה. ועדיף יותר שיתן בלי לומר כלל או שיאמר: "זכר למחצית השקל".

הלכות פורים

תענית אסתר

- א.** משנכנס אדר מרבין בשמחה. ובי"ג באדר מתענין תענית אסתר ואומרים "עננו" בעמידה, ומוציאין ס"ת בשחרית ובמנחה וקורין ג' עולים בפרשת "ויחל" (תמצא בסדר תעניות). ואם חל י"ג בשבת מקדימין להתענות ביום ה'.
- ב.** מנהג הספרדים שגם הש"ץ וגם היחידים אומרים "עננו" בשחרית ובמנחה. והאשכנזים נוהגים שהחזן אומר "עננו" בחזרה בשחרית ובמנחה והיחיד אומרו רק בתפילת מנחה. (שו"ע תקסה סע' ג.)

מנחה לערב פורים

- ג.** נוהגים לתת בערב פורים לצדקה מחצית המטבע הקבוע באותו מקום ובאותו זמן, ויש אומרים שמחצית השקל שווה 10 גרם כסף ואומרים: "זכר למחצית השקל". מתפללים מנחה עד סוף "אשרי", אומרים חצי קדיש ומוציאים ס"ת וקורים ג' עולים בפ' "ויחל" ואין אומרים קדיש, ומחזירים הס"ת ואומרים "תיכון תפילתי" וגו' ואומרים חצי קדיש ומתפללין שמונה עשרה ואומרים "עננו", ובחזרה נושאים כפיהם, ואומרים "יהי שם", קדיש "תתקבל", "למנצח בנגינות", "למנצח על אילת השחר" ו"עלינו לשבח".

ערים מוקפות חומה

- ד.** כל עיר שהיתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, אפילו אינה מוקפת עכשיו, קוראים בה בט"ו באדר. וכל עיר שאינה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון קוראים בה בי"ד באדר. (וההולך בימי הפורים מערים המוקפות חומה, לערים שאינן מוקפות, או להיפך, יעשה שאלת חכם.)
- ה.** ערים בארץ ובגולה שיש ספק אם מוקפות חומה מימי יהושע בן נון או לא, קוראים בהם בי"ד ובט"ו, אמנם עיקר מצוות הפורים ביום י"ד שבו

קוראים את המגילה בברכה, וקוראים בתורה ואומרים "על הניסים", ועושים את שאר מצוות הפורים, וביום ט"ו יקרא את המגילה בלא ברכה, ואין קוראים בתורה, ואין אומרים "על הניסים", אמנם יעשה סעודה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים, אך אין מרבים בהם כמו ביום י"ד. (וש"ע תרפ"ח ס"ע א, ג, ד. בא"ח שם יד ועיין במנהגי ארץ ישראל עמוד מז שגם האשכנזים בארץ נהגו ביום טו לא לומר על הניסים ולא לקרוא בתורה).

ערבית ליל פורים

- לפני ערבית הספרדים אומרים "למנצח על איילת השחר" ואחר כך מתפללין ערבית כשאר ימים, ואומרים "על הניסים" בהודאה, ואחר העמידה אומרים "יהי שם" וחצי קדיש וקורין את המגילה בברכה לפניה ואחריה. ואחר כך אומרים "ואתה קדוש", וסיום התפילה כרגיל.
- אם חל פורים במוצאי שבת אומרים "יהי שם" וחצי קדיש, "שובה ה'" עד "ואראהו בישועתי", ומברכים "בורא מאורי האש" וקורין את המגילה, ואומרים "ואתה קדוש" ואחר "עלינו לשבח" מבדיל על הכוס ומברך "בורא פרי הגפן", "עצי בשמים" והבדלה. (ועיין לכה"ח תרפ"ח ס"ק י ומשנ"ב ס"ק א, ב).

שחרית לפורים

- ביום פורים בשחרית מתפללין כמו בחול (ועיין ש"ע תרצג) ואומרים "על הניסים" בהודאה, וחצי קדיש, ומוציאין ס"ת וקורין ג' עולים בפרשת "בשלח". וכופלים את הפסוק האחרון "ויאמר" להשלים לעשרה פסוקים. ולדעת הרמ"א לא כופלים את הפסוק האחרון. (ועיין משנ"ב ס"ק י הטעם לדבר). ואומר החזן חצי קדיש, "אשרי", "ובא לציון" עד "מענתה ועד עולם", וקורין המגילה. וטוב לומר "לשם יחוד" קודם לכן ומברכין לפניה רק שתי ברכות ולאחריה ברכה אחת, ולסברת הרמ"א מברכים לאחריה רק כשיש מנין, ולענין ברכת "שהחיינו" ביום עיין לקמן סעיף יג. ואחר המגילה אומרים "ואתה קדוש", קדיש "תתקבל", ואומרים "יהללו", ומחזירין ס"ת למקומו, ואומרים "בית יעקב" וגו', "שיר של יום", "הושיענו", "למנצח על איילת השחר", קדיש "יהא שלמא", וגומרים התפילה כשאר הימים.
- במקומות שספק אצלם אם היתה מוקפת חומה מימי יהושע בן נון מנהגם לעשות ביום י"ד כסדר הנ"ל, ביום ט"ו אין אומרים "על הניסים" ואין

מוציאין ס"ת וקורין את המגילה אחרי התפילה בלא ברכה לפניו, ולאחרי הקריאה מברכין בלי שם ומלכות "ברוך הרב את ריבנו" וכו'. ועיין שו"ע תרפח סע' ד. בא"ח תצוה, הל' פורים יד).

ברכות

י. הקורא את המגילה בלילה מברך לפניו שלוש ברכות: **א.** "על מקרא מגילה", **ב.** "שעשה ניסים" **ג.** "שהחיינו". ולאחריה מברך "הרב את ריבנו" וכו'. (שו"ע תרצב סע' א).

יא. טוב שיעמדו שני אנשים אצל הש"ץ מימין ומשמאל, ויעמדו הקהל בעת הברכות תחילה ובסוף. ויאמר הש"ץ קודם הברכה: "לשם יחוד וכו' ברשות מורי ורבותי" ויברך ויקרא. ובסיום הקריאה כל מי שיש בידו מגילה צריך שיגלול אותה, ואחר כך יברך הש"ץ ברכה אחרונה. (כה"ח תרצב ס"ק א. בא"ח שם יב).

יב. אם יש לאדם מגילה כשרה שקורא בה לעצמו בעת שהש"ץ קורא בשביל הציבור, והוא אינו רוצה לצאת בברכה של הש"ץ אלא רוצה לברך לעצמו, רשאי, אך יברך בלחש. (בא"ח שם יא. ר"פ ח"ד לג).

יג. **שהחיינו** – הקורא את המגילה ביום – לדעת השו"ע לא מברך "שהחיינו" שכבר בירך בלילה, ולדעת הרמ"א מברך "שהחיינו" שנית, וכן נהגו האשכנזים. (שו"ע תרצב סע' א). יהודי ספרדי ששכח לברך "שהחיינו" בקריאת המגילה בלילה ישמע את הברכה ביום מאשכנזי, או ילבש בגד חדש ויכוון לפטור גם את הקריאה.

יד. מי ששכח ולא בירך "שהחיינו", אם נזכר אחר שהתחיל – יברך במקום שנזכר, ואם לא נזכר עד אחר שכבר קרא גם פסוק "עשרת בני המן", אף על פי שעדיין לא גמר את כל המגילה – לא יברך "שהחיינו". (בא"ח שם ה).

טו. טוב לכוון בברכת "שהחיינו" גם על הסעודה ומשלוח מנות. ומי שמברך "שהחיינו" קודם קריאת המגילה גם ביום, יכוון על הסעודה ומשלוח המנות בברכת "שהחיינו" של יום.

טז. **בעמידה** – הקורא את המגילה צריך לברך את הברכות, בין בתחילה בין בסוף, מעומד, אבל קריאתה אינה צריכה להיות מעומד, ורק הש"ץ קוראה מעומד מפני כבוד הציבור. (בא"ח תצוה, הל' פורים ד. ר"פ ח"ד לג).

יז. ביחיד – הקורא את המגילה ביחיד או שאין עימו עשרה – לדעת השו"ע מברך כל הברכות כדלעיל, ולדעת הרמ"א לא יברך ברכה אחרונה אלא אם יש עימו עשרה. (רמ"א סע' א עיין ביאור הלכה שם ד"ה אלא.) וכתב הבא"ח: "הקורא יחיד יברך גם ברכה אחרונה של המגילה (וכנ"ל בברכי יוסף ועיין מל"ח סי' לא אות קה יע"ש), וכן המנהג פה עירנו וכן ראוי לנהוג בכל מקום, ולא יאבד היחיד ברכה יקרה זו" (בא"ח תצוה יג).

יח. פתיחת המגילה – לפני שיברך יפשוט המגילה כולה כאגרת, ולכן צריך שיהיה לפניו בימה או כסא שתנוח עליו המגילה שלא תהיה נגירת בארץ. (בא"ח שם ד.) ויש אומרים שאין צריך לפשוט את המגילה לפני הקריאה, אלא פושט את מה שקורא ולא גולל עד לסוף הקריאה. (עיין נהר מצרים ס"ק ד.) ונהגו שרק הש"ץ עושה כן כי יש לו מקום בתיבה. (אחרונים ועיין כה"ח תרץ ס"ק קד.)

יט. יזהר שלא יברך ברכה אחרונה בעת שהוא גולל המגילה. (בא"ח תצוה, הל' פורים יד.)

קריאת המגילה

כ. הכל חייבין במקרא מגילה אנשים ונשים, אך הנשים אף על פי שיודעות לקרוא ישמעו מן האנשים. ואם הנשים לא שמעו בבית הכנסת, יחזור ויקראנה בביתו בשביל אשתו ושאר נשים שבבית. ואם קראה בבית הכנסת וחוזר וקורא לנשים, לא יברך בשבילן וגם הן לא תברכנה. (בא"ח שם א.) אמנם המשנה ברורה (תרצב ס"ק יא) כתב שאפילו הוא כבר קרא את המגילה יברך שוב על הקריאה לנשים, בנוסח שונה: "אשר קדשנו במצוותיו וצונו לשמוע מגילה". (וכן בקיצור שו"ע סי' קמא סע' טז.) אם אין שום גבר שיכול לקרוא בשביל אשה, היא צריכה לקרוא את המגילה בעצמה, בלי ברכות.

כא. זמן קריאת המגילה בלילה מצאת הכוכבים עד עמוד השחר. וזמנה ביום מהנץ החמה עד השקיעה. ומי שהשעה דוחקת לו – יכול לקרוא מעמוד השחר.

כב. אם השמיט הקורא מילים בקריאתו, אפילו שהן מילים שלא משנות את משמעות המגילה – לא יצא ידי חובה. ומי שיש בידו מגילה שאינה כשרה ישמע משליח הציבור וישתוק. (בא"ח שם ו.) ואם לא שמע כמה מילים מהש"ץ מחמת רעש וכדו' אף על פי שיש בידו מגילה לא כשרה – יקרא אותן מילים שלא שמע, או יאמרן בעל פה.

כג. נוהגין לומר ד' פסוקים של גאולה בקול רם, והם: "איש יהודי" וכו', "בלילה ההוא" וכו', "ומרדכי יצא" וכו', "ליהודים היתה אורה" וכו'. בקהלות אשכנז הציבור אינו אומר "בלילה ההוא" בקול רם. וכשאומר את הפסוק "בלילה ההוא" בקול רם וניגון יסיים תיבת "המלך" בקול רם וניגון ביותר (בא"ח שם ז). ויש נוהגים לומר גם את הפסוק האחרון בקול רם. וצריך החזן לחזור ולקורא שנית. (עיין רמ"א תרץ סע' יז).

כד. צריך לומר מתחילת "חמש מאות איש ואת פרשנדתא" וכו' עד "עשרת" בנשימה אחת, ויאריך בוא"ו של "ויזתא". (שו"ע תרצא סע' ד, בא"ח שם ח).

כה. צריך להזהר ולקרוא תיבות "ואת" הנזכרים בעשרת בני המן, מתוך המגילה, כי יש טועים מחמת שממהרים לקרוא עשרת בני המן בנשימה אחת וקוראין בעל פה כל "ואת", לכן צריך לשים לב על זה. (בא"ח שם טו). האמור בסעיף זה ושלפניו אינו לעיכובא.

כו. כשאומר את "אגרת הפורים" יענע המגילה בתיבת "אגרת". ובשחרית, כשאומר "ויקר", ישים ידו על התפילין וינשקם (בא"ח שם). וכשאומר "ליהודים היתה אורה" יגע בספר תורה. (אחרונים).

כז. כתב הגאון יעב"ץ ז"ל על אביו הגאון ז"ל, שהיה מכה ברגלו וטופח בסנדלו כשמזכיר שם "המן" בקריאת המגילה, עיי"ש. וכתב בעל "בן איש חי" שהוא רגיל להכות ברגליים בשם המן הראשון הכתוב בפסוק "אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש את המן בן המדתא האגגי", וכן בשם המן האחרון בפסוק "כי המן בן המדתא האגגי צורר כל היהודים חשב" וכו'. (רמ"א שם יז, בא"ח שם יז). וצריך הש"ץ הקורא את המגילה להמתין עד שיפסיקו להרעיש בעת שקורא המן.

כח. אחר קריאת המגילה וברכותיה, הספרדים אומרים "ואתה קדוש" ואחר כך קדיש "תתקבל". האשכנזים אומרים "אשר הניא" וגו', "שושנת יעקב", "ואתה קדוש", וקדיש בלא "תתקבל". (מנהגי בית אל אות מו. עיין ברכ"י סי' תרפח. מנהגי ירושלים. שער המפקד ו. כה"ח תרפח ס"ק לו. רמ"א תרצב סע' א. שו"ע תרצג סע' א. משנ"ב שם ס"ק א).

כט. אסור לאכול קודם קריאת המגילה, בין ביום בין בלילה (עיין לשו"ע תרצב סע' ד, בא"ח שם יא, משנ"ב ס"ק טו וכה"ח אות לז), ויש מתירים לטעום פרי או עוגה. ועיין משנ"ב וכה"ח שם).

מתנות לאביונים

ל. חייב כל אדם ליתן ביום פורים שתי מתנות לשני עניים לפחות, וכל המרבה ברוך יהיה. ויתן ביום ולא בלילה, ואם נותן אוכל צריך שיהיה בו לפחות כמות של ג' ביצים (כ-163 גרם). ואם נותן כסף, צריך לתת כסף שאפשר לקנות בו לפחות 163 גרם פת. ויש אומרים פת ועוד ללפת בו את הפת, וכל המרבה תע"ב.

לא. אפילו עני המתפרנס מצדקה חייב במתנות לאביונים, ויש פוטרם אותו. (המר"ח שם). וכתוב בספר תורה לשמה שיוכל אביון אחד ליתן לאביון חברו, וזה ג"כ חוזר ונותן לחברו. (בא"ח שם טו). ואפשר לתת אפילו אותו כסף בחזרה.

לב. כתב הרמב"ם (הלכות מגילה וחנוכה פרק ב הלכה יז): "מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו, שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה, שנאמר (ישעיהו יז): 'להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים'".

משלוח מנות

לג. חייב כל אדם לשלוח לחברו שתי מנות, ביום פורים ולא בלילה. ודווקא שני מיני אוכלים לפחות. וצריך להיות מאכל ממש ולא מיני מתיקה, כגון: עוגיות או סוכריות, וכלשון הרמב"ם והשו"ע: "חייב לשלוח לחברו שתי מנות בשר או של מיני אוכלין" (סל' תרצה סע' ד), ולפחות יעשה משלוח אחד כזה. ויניח כל מין בכלי אחר בפני עצמו, ולא יניח שניהם בכלי אחד. ומשלוח מנות צריך לשלוח לגדול, אבל מתנות לאביונים אפילו נתן לקטן יצא ידי חובה. (בא"ח שם טז). גם האשה חייבת במשלוח מנות ומתנות לאביונים (בא"ח שם יז ועיין לרמ"א תרצה שכתב: ואיש ישלח לאיש ואשה לאשה שם סע' ד). וכל זה במשלוח מנות אבל במתנות לאביונים איש יכול לתת לאשה ואשה יכולה לתת לאיש. (שם).

סעודה

לד. מצוה להרבות בסעודת פורים. ועיקר הסעודה ביום, ואם עשאה בלילה – לא יצא ידי חובה. ולפי הסוד טוב לאכול סעודת פורים בבוקר לפני חצות היום. והנהוגים לאוכלה אחרי חצות היום יזכרו להתפלל מנחה קודם לכן,

כיון שאסור לאכול סעודה גדולה קודם מנחה. (ש"ע תרצה סע' ב. עיין לכה"ח שם ס"ק כג ובמעשה רב סימן רלח שסיבר כן. רמ"א סע' א. בא"ח שם יט.)

לה. מנהג יפה לאכול זרעונים בפורים זכר לאכילת זרעונים שאכלו דניאל וחביריו ועשה להם הקב"ה נס בזה. (ש"ע תרצה סע' ב ומשנ"ב ס"ק יב שגם אסתר אכלה זרעונים. כה"ח שם ס"ק כה, בא"ח שם יט.)

לו. חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע" וכו', אמנם לא עד בכלל. (ש"ע תרצה סע' ב.)

לז. מנהג יפה לכתוב "עמלק" ושם "המך" ולמחותם, וקודם שימחם ידרוס ויכה עליהם בסנדלו, ולא ימחם ברוק שבפיו, אלא במים מזוהמים, ואם יש שיכר לפניו ימחם בשיכר, וסימן: "תנו שכר לאובד". (בא"ח שם כ.)

מלאכה

לח. אין לעשות מלאכה בפורים, ואין לנשים לכבס וכדו'. ואין להסתפר על ידי יהודי אפילו אם חל יום י"ד בערב שבת. (בא"ח שם כא.) ובש"ע כתב שהכל לפי המנהג. ובכל אופן יש להמנע ממלאכה כלשהיא בבוקר אם עושה את הסעודה לפני חצות היום. ואם עושה את הסעודה אחר זמן מנחה גדולה אחר הצהרים - ימנע באותם שעות מלעשות מלאכה. (אחרונים.)

לט. בפורים לובשים בגדי שבת או בגדים יפים אחרים, ולא ילבשו בגדי חול, כי "זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו". ויש לשים לב ללובשם כבר מערב פורים. (ש"ע תרצה סע' ב ברמ"א שם ועיין בכה"ח ס"ק יג.)

אבל

מ. אבל תוך י"ב חודש על אב או אם, ואפילו תוך שבעה יקיים משלוח מנות, אך לא ישלח להרבה אנשים אלא רק לאדם אחד, ואחרים לא ישלחו לאבל כלל. (ש"ע תרצו סע' ו. בא"ח שם יח.) ואם שלחו לו יקבל מהם, וטוב שאחד מבני הזוג שאינו אבל יקבל. דינים האלה שייכים גם למי שאבל על קרובים אחרים (חוץ מאביו ואמו) תוך שלושים. (כף החיים תרצו ס"ק לו. משנ"ב שם ס"ק כז.)

מא. אבל שהוא עני מותר לשלוח לו מנות בפורים אפילו גדולות ביותר. (עיין ש"ע תרצו סע' ו.)

דין בן ירושלים שנסע

לעיר שאינה מוקפת או להיפך

בן ירושלים שנסע לעיר שאינה מוקפת

א. בן ירושלים שנסע לעיר שאינה מוקפת חומה (פריזים) בליל י"ד או קודם לכן, ומתכוון להשאר שם ביום י"ד אחרי עלות השחר (אפילו רק דקה אחת) - חיב לקיים את כל מצוות הפורים בליל י"ד וביום י"ד וקריאת המגילה בברכה.

(שו"ע סי' תרפח סע' ה.)

ב. בן ירושלים שהתכוון להשאר בעיר פריזים ביום י"ד ונשתנו תכניותיו וחזר לירושלים בליל י"ד - קורא רק בט"ו עם אנשי ירושלים, בברכה ככל בני ירושלים (משנ"ב תרפח ס"ק יב).

ג. בן ירושלים שחזר לירושלים בליל ט"ו או קודם לו יש אומרים שחיב במצוות הפורים גם בירושלים (וכה"ח סי' תרפח ס"ק כט). ולכן יקיים מצוות הפורים גם בירושלים וישתדל לשמוע את הברכות מאחרים.

ד. בן ירושלים שנסע לעיר שאינה מוקפת חומה (פריזים) בליל י"ד או קודם לכן והתכוון לחזור לירושלים לפני שהאיר המזרח של יום י"ד ונתעכב ולא חזר - אינו צריך לשמוע מגילה ביום י"ד כאנשי המקום שנמצא בו, אלא יקיים מצוות פורים בלילה וביום בט"ו בברכה אע"פ שנסאר בעיר שאינה מוקפת, ואף שכל אנשי המקום קוראים ביום י"ד. (שו"ע סי' תרפח סע' ה.)

ה. בן ירושלים שנסע לעיר שאינה מוקפת ביום י"ד אחרי עלות השחר וחזר באותו יום - ודאי שאינו מתחייב ביום י"ד אלא רק בט"ו. ואפילו נשתנו תכניותיו ונסאר בעיר אחרת - יקיים שם מצוות פורים ביום ט"ו.

ו. בן ירושלים שעבר דירה לעיר שאינה מוקפת בליל ט"ו - פטור בכל מצוות היום בי"ד ובט"ו, ועדיף שיעשה כאמור בסעיף הבא.

ז. בן ירושלים שעתיד לנסוע ביום י"ד מחוץ לעיר ולא לחזור עד אחרי ט"ו וכן בן ישיבה או סטודנט שלומד בירושלים ובית הוריו בעיר אחרת ועתיד לנסוע ביום י"ד מחוץ לירושלים - טוב שישמע קריאת מגילה בלילה וביום י"ד

- בירושלים במקומות שקוראים מגילה בעיר ירושלים לבני פריזים ובדרך כלל בבית כנסת "עץ חיים" בכניסה לעיר) ויקיים שאר מצוות היום בי"ד בירושלים.
- ח. בן ירושלים שנסע לעיר שאינה מוקפת, ביום י"ד או בליל ט"ו, או נסע ביום ט"ו ונשאר שם ביום ט"ו - יקיים מצוות החג ביום ט"ו עם ברכה במקום שבו הוא נמצא.
- ט. בן ירושלים שנסע לעיר שאינה מוקפת במוצש"ק של פורים המשולש: חייב בסעודה ומשלוח מנות ביום א' ויאמר "על הניסים" בסוף ברהמ"ז שבסעודת פורים, ואינו יכול לשלוח מנות ביום א' לאיש פרוזי כיון שאינם חייבים בסעודה ביום א', ולכן יתן בירושלים לפני נסיעתו מנות לחברו וימנהו שליח, כדי שיתן בשליחותו ביום א' את משלוח המנות לאיש ירושלמי.

בן עיר שאינה מוקפת שנסע לירושלים

- י. אם בא לירושלים לפני ליל י"ד ודעתו להשאר שם עד יום ט"ו - דינו כבן ירושלים לכל דבר.
- יא. בן עיר שאינה מוקפת שנסע לעיר מוקפת - לירושלים, אם הגיע לירושלים בליל או ביום י"ד וחושב לחזור לעירו בליל ט"ו (לפני שיאיר המזרח) - דינו כפרוזי וחייב בקריאת מגילה בליל י"ד.
- יב. איש זה חייב לסעוד סעודת פורים בי"ד אף על פי שהוא בירושלים, וחייב לשלוח מנות וכמובן גם לתן מתנות לאביונים ביום זה. (שו"ע סי' תרפח סע' ה וכה"ח ס"ק כט. יש ספק בפוסקים אם הנ"ל יכול לשלוח מנות לירושלמי: יש אומרים שאינו יכל לתת לבן כרד, שהרי הירושלמי אינו חייב ביום זה בסעודה, וכל משלוח המנות הוא לצורך הסעודה, ויש אומרים שיכול לתת, משום שבן הכרד יתחייב בסעודה למחרת והרי זה לצורך המחר. ומחמת הספק טוב שיתן משלוח מנות לבן פריזים, דהיינו למישהו שאינו חייב בפורים כבני ירושלים המוקפים, ואם אי אפשר - יתן לבן ירושלים).
- יג. בן עיר זה אומר "על הניסים" בתפילה ובברהמ"ז (במקומה ולא ב"הרחמן") אף על פי שהוא נמצא בירושלים ביום י"ד.
- יד. אם התעכב בירושלים למחרת, ביום ט"ו, יש ספק אם הוא חייב גם כבני כרכים, כבני ירושלים - ולכן יקיים כל מצוות היום בלי ברכה ויאמר "על הניסים" ב"אלהי נצור" וב"הרחמן".

טו. בן עיר שאינה מוקפת שנסע לעיר מוקפת - לירושלים, אם בא לירושלים בליל או ביום י"ד וחושב לחזור לעירו ביום ט"ו (אחרי שיאיר המזרח) - דינו כמוקף ונוהג כירושלמי לכל דבר, קורא מגילה בליל ט"ו וביומו וחיוב לסעוד סעודת פורים בט"ו אפילו חזר ביום ט"ו לעירו שמחוץ לירושלים, וחיוב לשלוח מנות וכמובן גם לתן מתנות לאביונים ביום זה, מנות ומתנות לאנשי ירושלים (שו"ע סי' תרפח סע' ה וכה"ח ס"ק כט).

טז. בן עיר שאינה מוקפת שבא לירושלים בליל ט"ו - מהדין אינו חייב לנהוג כבני ירושלים כלל, אמנם יש מחמירים בכך, ותבוא עליהם ברכה. ואם נשאר עד אור הבקר י"א שחייב בכל החיובים.

יז. בן עיר שאינה מוקפת שעבר דירה לירושלים בליל ט"ו - חייב בכל מצוות היום בי"ד ובט"ו, אמנם לא יברך ביום ט"ו כי יש אומרים שכבר יצא ידי חובה ביום י"ד, ולכן יקיים כל מצוות היום בלי ברכה.

יח. בן עיר שאינה מוקפת שנסע לעיר מוקפת - לירושלים, בבוקר יום ט"ו - אין לו להחמיר כבן ירושלים לשום דבר וענין.

יט. בפורים המשולש בן עיר שבא לכרך במוצש"ק - אין לו שום חיובים של בן כרך.

כ. מי שהולך ממוקף לשאינו מוקף או להיפך ישאל לפני כן שאלת חכם. (אחרונים. שו"ע סי' תרפח סע' ה. משנ"ב שם ס"ק יב. כה"ח שם ס"ק כט, ל. עין חזון איש או"ח סי' קנב).